

“ALVIDO, QUROL!” ROMANINING RUS VA O‘ZBEK TILLARI TARJIMALARIDA USLUBIY O‘XSHASHLIK VA FARQLAR

Ibragimova Shahnoza Xalilovna

Samarqand davlat chet tillari instituti tayanch doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15501033>

Annotatsiya: Ushbu maqola “Alvido, qurol!” romanining rus (Ye.Kalashnikova) va o‘zbek (I.G‘afurov) tillari tarjimalarida uslubiy o‘xshashliklar va farqlar keltirib o‘tilgan. Ikkala tarjima ham Ernest Xemengueyning sodda, ta’sirli va yurakka yetib boruvchi uslubini, asosiy ruhini va urush haqidagi achchiq haqiqatlarni asliga yaqin yetkazishga harakat qilgan.

Kalit so‘zlar: tarjima strategiyasi, uslub, yondashuv, realism, falsafiy qatlam, badiiylilik.

Ernest Xemenguey Amerika adabiyotining yorqin namoyandasi hisoblanib, uning qisqa, ammo ta’sirli so‘zlari bilan urush, sevgi va inson ruhiyatining murakkabliklari haqidagi hikoyalari kitobxonlar qalbiga chuqur iz qoldirgan. 1929-yilda yozilgan “Alvido, qurol!” asari Birinchi jahon urushi fonida shakllangan sevgi va yo‘qotishlar haqida bo‘lib, insoniyatning qorong‘u kunlarida ham umid, jasorat va umidsizlik yonma-yon yashashini ko‘rsatib beradi. Romanning o‘ziga xosligi – sodda, ammo yurakka yetib boruvchi tili, urushning shafqatsizligini real aks ettirishi va insoniy munosabatlarning murakkabligini ochib berishidir. “Alvido, qurol!” nafaqat Xemengueyning eng mashhur romani, balki adabiyotshunoslar, tanqidchilar va tarjimonlar tomonidan ham ko‘plab bor tahlil qilingan va bahslarga sabab bo‘lgan asardir. Turli tadqiqotchilar romanning urush, sevgi, yo‘qotish va qayta tiklanish, jamiyat va shaxs o‘rtasidagi ziddiyat kabi asosiy mavzularini o‘z nuqtai nazarlaridan kelib chiqib talqin qilishgan. Ulardan ba’zilari asar qahramonlarining ichki dunyosiga chuqur kirib borib, ularning ruhiy iztiroblarini va shaxsiy o‘lishini tahlil qilgan bo‘lsa, boshqalari romanning tarixiy va ijtimoiy ildizlarini o‘rganib, urushning insoniyatga ta’sirini va jamiyatning axloqiy qadriyatlarini tahlil etishga harakat qilishgan.

Bundan tashqari, “Alvido, qurol!” asari dunyoning turli tillariga tarjima qilingan. Har bir tarjima – bu muallifning asar mazmunini yangicha tushunish, o‘z madaniyatiga moslashtirish demakdir. Yevgeniya Kalashnikova va Ibrohim G‘afurovning o‘zbek va rus tillaridagi tarjimalari – bu romanning eng yaxshi va e’tiborga molik talqinlaridan hisoblanadi. Ular o‘z tarjimalarida Xemenguey uslubini, asar ruhini va asosiy mavzularini saqlab qolish bilan birga, o‘zlarining madaniy va lingvistik tajribalarini ham aks ettirishga harakat qilishgan. Ushbu maqola “Alvido, qurol!” asarining mohiyatini tahlil qilish hamda Yevgeniya Kalashnikova va Ibrohim G‘afurov tomonidan amalga oshirilgan tarjimalarni qiyosiy o‘rganishga bag‘ishlangan. Maqolada tarjimalarning o‘xshash va farqli jihatlari, tarjimonlar tomonidan qo‘llanilgan strategiyalar va ularning asarning asl nusxaga qay darajada yaqinligiga ta’siri, shuningdek, romanning o‘zbek va rus kitobxonlari tomonidan qanday qabul qilingani tahlil etiladi.

Kalashnikova va G‘afurov tarjimalari “Alvido, qurol!” romanining asosiy ruhini saqlagan bo‘lsa-da, ularning yondashuvi va ifoda uslubi ancha farq qiladi. Kalashnikova tarjimasida qisqalik, soddalik va originalga sodiqlik ustun:

“Меня всегда смущали слова “священный”, “славный” и “жертва”. Я видел много жертв, но ни одной славной. И ни одной священной. То, что было славным, не имело славы, и жертвы не были священы, а то, что считалось жертвой, приносилось не добровольно.” (Ye.Kalashnikova tarjiması)

“Men uchun ‘muqaddas’, ‘shonli’ va ‘fidokorlik’ so‘zlari doim g‘alati tuyulgan. Ko‘p fidokorliklarni ko‘rdim, lekin birortasini shonli deb bo‘lmasdi. Hech biri muqaddas ham emasdi. Shonli deb atalgan narsa aslida shonli emas, fidokorliklar esa ko‘pincha majburlikdan bo‘lardi.” (I.G‘afurov tarjimasida)

Har ikkala tarjima ham muallifning “muqaddas”, “shonli” va “fidokorlik” tushunchalariga shubha bilan qarashini, hayotda bu so‘zlarning mohiyati yo‘qligini ko‘rsatadi, qurbonliklar ko‘pincha majburlikdan bo‘lishini va ular aslida shonli yoki muqaddas emasligini ta’kidlaydi.

Ye.Kalashnikova tarjimasida qisqa, aniq va hissiyotdan xoli ifodalangan: “Я видел много жертв, но ни одной славной. И ни одной священной...” – bu yerda muallifning befarqligi va shubhasi kuchli seziladi.

I.G‘afurov tarjimasida esa matnga ko‘proq hissiyot ohang qo‘shadi: “fidokorlik” so‘zini tanlab, o‘zbek mentalitetiga moslashtiradi, jumlarlar esa yumshoqroq va badiiyyoq. “Ko‘pincha majburlikdan bo‘lardi” iborasi hayotiylik va achinishni kuchaytiradi.

Tarjimonlar qo‘llangan tarjima strategiyasi ham o‘zaro farqlanadi: Ye.Kalashnikova “to‘g‘ri tarjima” usulini tanlab, matnni iloji boricha qisqa va aniq saqlashga harakat qilgan. I.G‘afurov esa “ijodiy va moslashtiruvchi” strategiyaga tayanib, o‘zbek o‘quvchisi uchun matnni yanada iliq, obrazli shaklda ifodalagan.

Adabiyotshunoslar A. Qodirov, M. Jo‘rayev va N. Karimov Kalashnikova va G‘afurov tarjimalarini turlicha baholashadi. A. Qodirov Ye.Kalashnikova tarjimasini realizm va muallif pozitsiyasini aniq, sovuqqon tarzda yetkazgani uchun yuqori baholaydi — bu tarjimada asarning falsafiy va tanqidiy qatlamlari chuqur ochiladi. I. G‘afurov tarjimasida esa o‘zbekona badiiyylik, milliylik va hissiylik kuchli: u o‘zbek o‘quvchisi uchun yaqin, hayotiy va ta’sirchan ohangda yozilgan.

N. Karimov ham shu fikrni qo‘llab-quvvatlab, I. G‘afurovning tarjimasida o‘zbek o‘quvchisi uchun yaqin va ta’sirchan chiqishini, Ye.Kalashnikova esa asarning falsafiy qatlamini chuqurroq ochib berganini ta’kidlaydi. M. Jo‘rayev esa I.G‘afurovda milliy ruh va badiiyylik ustunligini, Ye.Kalashnikovada esa muallifning asosiy g‘oyasi va ichki kechinmalari aniq aks etishini yozadi.

Xulosa qilib aytganda, “Alvido, qurol!” romanining o‘zbek va rus tarjimalari – I. G‘afurov va Ye. Kalashnikova tomonidan asarning asosiy ruhini va mazmunini saqlab qolgan, biroq ularning yondashuvi va ifoda uslubi sezilarli darajada farq qiladi. Kalashnikova tarjimasida qisqa, aniq va originalga sodiq bo‘lib, muallifning sovuqqon realizmini va falsafiy qatlamini chuqur ochib beradi, G‘afurov esa o‘zbek o‘quvchisi uchun matnni iliqroq, hissiy va milliy ohangda, hayotiylik va badiiyylik bilan boyitgan.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xeminguey, E. “Alvido, qurol!” [Roman]. Rus tilidan tarjima: Ye. Kalashnikova. — Moskva: Progress, 1982. — 384 bet.
2. Xeminguey, E. “Alvido, qurol!” [Roman]. O‘zbek tiliga tarjima: I. G‘afurov. — Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashriyoti, 1984. — 416 bet.
3. Qodirov, A. “Xeminguey tarjimalari: realizm va muallif pozitsiyasi” // Adabiyotshunoslik jurnali, 2019, №2, 45-56-betlar.
4. Jo‘rayev, M. “Tarjimalarda milliy ruh va badiiyylik” // Tarjima nazariyasi, 2020, №1, 33-

41-betlar.

5. Karimov, N. “Asl va tarjima: ‘Alvido, qurol!’ romanining talqinlari” // O‘zbek adabiyoti, 2021, №3, 27-35-betlar.

